

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ В ПОЛІТИЧНІЙ СВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ

Актуальність дослідження. Сучасна політична свідомість українського суспільства визначається особливостями історичного розвитку України, що зробили вирішальний вплив на політичну свідомість українців:

- століттями територія України була розділена на частини і перебувала під впливом країн, які інколи ворогували між собою;

- також протягом століть українці були бездержавною нацією і тому фактично не мають досвіду власної державної влади на своїй території;

- керівна верхівка, еліта, українського народу постійно піддавався асиміляції, реальній денаціоналізації [1, с. 84].

Мета дослідження полягає у соціально-філософському аналізі ролі історичної пам'яті в політичній свідомості українців.

Об'єкт дослідження: трансформаційні процеси в духовній та політичній сфері суспільства.

Предмет дослідження: специфіка та роль історичної пам'яті та її вплив на політичну свідомість громадян України.

Завдання дослідження: охарактеризувати історичні аспекти дослідження; розглянути тему голодомору в історичній пам'яті українців; описати «героїв нової української історії».

Зазначені особливості дозволяють констатувати той факт, що українська нація розділена на політико-культурні блоки і українська політична свідомість характеризується фрагментарністю, тобто відсуття єдності між носіями різних субкультур в розумінні фундаментальних цінностей, цілей суспільства, ідеалів. Події останнього часу свідчать про розподіл суспільства в соціальній, політичній, етнічній та економічній сферах. Надзвичайно важливим є подолання фрагментарності політичної свідомості українського народу, так як саме політична свідомість містить потенціал для реалізації всіх можливих варіантів розгортання соціальних процесів. Історична пам'ять пов'язує покоління, об'єднує народи, але в разі різних ціннісних установок, наявності суперечливого політичного досвіду в різних регіонах України, різних культурно-історичних доміант і детермінант розвитку ми зіштовхуємось з майже нерозв'язною проблемою – негативним трактуванням подій української історії. Ця проблема вимагає надзвичайно обережного, усвідомленого підходу до її вирішення, яке можливе лише в перспективі [2, с. 480].

Протилежну точку зору висловлюють українські націоналісти. Так, команда В. Ющенка запропонувала кілька варіантів принципової переоцінки всієї історії України. Офіційна мета (як це впливає із заяви самого В. Ющенка і документів президентських структур) - формування української політичної нації (української національної ідентичності).

У спеціальній доповіді, підготовленій Національним інститутом стратегічних досліджень під керівництвом секретаріату Президента України, описується майбутнє української нації, а також представлені технології вироблення національної української ідентичності та інструменти її реалізації. Основний інструмент - «Нова національна історія України», взята у розробників з Українського інституту Гарвардського університету в США та Канадського інституту «україністики», покликана виховати українця як представника «нової» нації [3].

Одне з ключових тверджень доповіді: є «радянська» історія, і є історія «національна»; тут - «лінія розмежування» суспільства.

Стверджується, що українці і росіяни не є єдиним народом, що саме Україна, а не Росія - спадкоємиця Київської Русі. Розробники доповіді підкреслюють також, що концепція двомовності українців і «перебування в межах канонічних територій московського православ'я» суперечать українській національній ідеї.

Відповідно, Україна не повинна надавати російській мові статус другої державної, інакше виникає небезпека фрагментації національного комунікативного простору, поглиблення культурно-мовного розриву між містом і селом, Сходом і Заходом України і т.д.

У даний час подібні установки не змінилися. Майбутнє України формується вже зараз, і головним засобом ідеологічного виховання молодих українців в національному дусі є система освіти, наріжним каменем якої є викладання історії. За роки незалежності України тотального перегляду піддався не тільки радянський період, що було б природно, а й вся історія України з найдавніших часів.

Зараз в основу вивчення історії покладено тезу: боротьба за незалежність – сенс існування всіх поколінь українців, які поклали на вівтар свободи мільйони життів. Друга теза стосується відносин з північним сусідом. Проголошується, що Росія – це ворог, який нещадно експлуатував Україну протягом століть, який пригнічував її культуру і мову і навіть влаштував геноцид. Третя теза трактує українську історію як історію європейську, тісно пов'язану з європейським політичним і культурним середовищем [4].

Звернемося безпосередньо до ключових подій української історії в сучасному трактуванні. Виділимо кілька вузлових тем. Перш за все, це заперечення спільності походження росіян, українців і білорусів, які нібито ніколи не становили єдиної давньоруської народності і не мали спільної мови. Українці існували вже в давнину і завжди були більш демократичними, ніж росіяни, схильні до авторитаризму. Не менш важлива і ідея позбавлення Росії її частки спадщини в історії Київської Русі, «як історія Галлії в історії Римської імперії». Це проголосив 100 років тому в своїй багатотомній «Історії України - Русі» корифей української науки Михайло Грушевський. Сьогодні його спадкоємиці витратили чимало сил для пошуку доказів цього висновку [4].

Багато слів сказано з приводу Переяславської ради 1654 року і возз'єднання Лівобережної України з Росією. Особливо активно розповсюджується в українському суспільстві ідея повного підпорядкування і позбавлення незалежності України російським царем. При цьому забувають про добровільну згоду українського народу возз'єднатися з братнім російським народом, закріплену документально.

Події, пов'язані з підписанням Переяславської угоди 1654 року, до цього часу є каменем спотикання і об'єктом дискусій і суперечок багатьох поколінь істориків і дослідників міжнародних відносин.

Сьогодні існує кілька поглядів на цю угоду: Унія України з Московією; васалітет; протекторат; псевдопротекторат; мілітаристський союз двох держав.

Проблемою Переяслава і діяльності Б. Хмельницького займалися багато вчених – М. Костомаров, М. Грушевський, В. Липинський, С. Соловйов, В. Ключевський, М. Покровський та ін.

Одним з найбільш авторитетних учених в світі, як відомо, є М. Костомаров. Оцінюючи Переяславську раду, М. Костомаров підкреслив, що «зв'язок України з Московією була не зовнішній, недержавний, а внутрішній, народний» [5].

Як борець з російським ярмом зайняв своє почесне місце в українському пантеоні героїв і Іван Мазепа. Його діяльність високо оцінена в українській історіографії на тлі негативних оцінок правління Петра Першого і його наступників, які з року в рік урізали автономію України, поки взагалі не скасували інститут гетьманства в 1761 році.

Знаковою в українській політиці і історіографії є тема голодомору 1932-1933 років, штучно організованого Московією, як стверджують підручники. Число його жертв разом з репресіями досягло 10 мільйонів чоловік. Історик Д. Табачник

заявив, що в навчальній програмі голодомор слід показати як «спільну трагедію народів України, Росії, Білорусії та Казахстану, а не як геноцид українців, на чому наполягав В. Ющенко. Голодомор, геноцид - це вигадка закордонних істориків. Що стосується Великої Вітчизняної війни, то її в підручниках називають Другою світовою війною, в якій українці воювали один проти одного за незалежність від німецького і російського держави [5].

Героями «нової української історії» названі такі фігури (вони вже встигли стати такими в Галичині), як Р. Шухевич, Я. Стецько та інші. У підручнику з історії України для 9-го класу під редакцією Ф. Турченко і В. Мороко, випущеному видавництвом «Просвіта» в 1999 році в Запоріжжі і перекладеному на російську мову для російськомовних дітей Південного Сходу України, школярі дізнаються, що Україна була колонією Росії, «імперський уряд» якої цілеспрямовано проводило антиукраїнську політику, душив українську самобутність, розпалював національну ворожнечу, в той час як українці тільки і мріяли про незалежність і т.д. [6, с. 26].

Нова українська історія наскрізь фальсифікована і міфологічна. Вона спотворює психіку молодого покоління, бо, моделюючи українську історію як низку трагедій, змов, морів (починаючи з голодомору і закінчуючи «змовою п'ятої колони», тобто росіян в Україні), закріпить у свідомості молоді патологічний комплекс неповноцінності і зоологічну ненависть до більш успішних сусідів.

Реалізація в умовах незалежної України культурно-історичного і православного потенціалу етнічного ядра українців – центральної України (Наддніпрянщини) – неминуче стала б розгортанням традиції, закладеної Богданом Хмельницьким і загальноноруськими просвітителями XVII - початку XVIII століття. Це традиція побудови загальної Російської імперії, або, кажучи сучасною мовою, - наддержави. У XXI столітті розвиток цієї традиції призвів б до виникнення в тому чи іншому вигляді (Співдружність, конфедерація, Союзна держава) російсько-українсько-білоруського об'єднання як в культурному плані, так і в плані геополітичному.

Література

1. Агафонов А. И. Особенности исторического развития Украины : Українська наука XXI століття: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції 22–24 червня 2006 року. Київ, 2006. Вестник ПНІПУ. Культура. Історія. Філософія. Право. 2014. № 1. С. 84
2. Табачник Д. Утиний суп по-українски. Київ, Освіта, 2009. С. 480.
3. Національна доктрина розвитку, принята указом Президента України 17 квітня, 2002 [Електронний ресурс]. Украинский институт Гарвардского университета в США, Канадский институт украинистики. URL: <http://n.gpn.gov.ru/node/1814>.
4. Сернык И. Россия в украинских учебниках истории : веб-сайт. URL: http://www.rgnum_forum.proc.ru/index.php?sho_wto_pic=3365 (дата звернення: 06.04.2019)
5. Толочко П. Надеюсь, этот кошмар закончится, когда мы изберем Нового Президента. 2008, 16 сент. С. 10 : веб-сайт. URL: <http://www.usva.org.ua/mambo3/index.php?option=com-content&task=view&id=1059> (дата звернення: 06.04.2019)
6. Струкевич О. К. Історія України. Підручник для 9-го класу загальноосвіткових закладів. Київ: Грамота, 2009. С. 26.
7. Гнасевиц Н. В., Рудакевич О. М. Соціальна справедливість в контексті реалізації прав і свобод людини впливу : Україна в умовах реформування правової системи : Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії а міжнародний досвід : [Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції], м. Тернопіль, Тернопільський національний економічний університет, 5-6 квітня 2019 р.]. Тернопіль : Економічна думка, 2018. С.143-146.